

Prof. zw. dr hab. Włodzimierz Bolecki
Instytut Badań Literackich PAN
Warszawa

Opinia promotora o pracy doktorskiej mgr Marty Bukowieckiej
pt. Literackość form nieliterackich w literaturze polskiej po 1956 r.

Mgr Marta Bukowiecka uczyniła przedmiotem swojej pracy doktorskiej zjawisko na pozór oczywiste i stale obecne w badaniach literatury XX wieku. Jest nim wykorzystywanie mowy potocznej w funkcji artystycznej. Temat bardzo dobrze zresztą obecny w teorii literatury za sprawą fundamentalnych studiów formalistów rosyjskich. Paradoksalnie jednak, oczywistość tego tematu nigdy nie przełożyła się w polskim literaturoznawstwie na opracowanie systemowe i historycznoliterackie. Mgr Bukowiecka postanowiła pokazać ten temat jako stały element literatury polskiego modernizmu, wyjątkowo ekspansywny w literaturze eksperymentalnej po roku 1956 r.

Tematem jej rozprawy doktorskiej stała się więc *Literackość form nieliterackich w literaturze polskiej po 1956 roku*, a jej celem rekonstrukcja artystycznego przetwarzania nieliterackich form wypowiedzi.

Doktorantka przedstawiła w niej koncepcję trzech zasadniczych strategii transformacji nieliterackości w literackość, t.zn.: komponowania, deformowania i demontowania użytkowych form wypowiedzi – po to, by rezultatem tych działań stały się zaskakujące czytelnika efekty artystyczne.

Mgr Bukowiecka omawia je, analizując twórczość pięciu autorów - Edwarda Redlińskiego, Leopolda Buczkowskiego, Doroty Masłowskiej, Tadeusza Różewicza i Mirona Białoszewskiego – podkreślając, że twórczość ta należy do różnych pokoleń literackich, różnych środowisk i orientacji estetycznych. Dobierając tak zróżnicowane przykłady, Doktorantka trafnie wskazuje ponadjednostkowy zakres i historycznoliteracką rangę tytułowego problemu. Z jednej strony, chodzi o zjawiska charakterystyczne dla literatury modernizmu – od wczesnych jego początków, z drugiej - o zjawiska charakterystyczne dla literatury polskiej drugiej połowy XX wieku oraz początków XXI w., czyli o różne sposoby ekspansji form nieartystycznych w obszar sztuki słowa.

Generalnie rzecz biorąc, chodzi o trwające już ponad wiek mechanizmy literackiego wykorzystywania różnych form petryfikacji języka.

Doktorantka analizuje utwory, które wykorzystują do celów artystycznych np. wypowiedzi silnie powiązane z realnym, historyczno-społecznym kontekstem literatury. Analizuje więc język

jako tworzywo transformacji artystycznych i charakteryzuje techniki oraz funkcje semantyczne języka jako podstawowego składnika literackości. Mgr Bukowiecka wskazuje na charakterystyczne rozbieżności między praktyką literacką, a „horyzontem oczekiwań” czytelników (w tym także badaczy literatury), które zostały odzwierciedlone w ich świadectwach lektury. Pozwoliło to Doktorantce śledzić powstawanie nowych koncepcji literackości.

Doktorantka stawia tezę, że po roku 1956 rozwój eksperymentalnych form twórczości w Polsce radykalnie zmienił znaczenie, zakres, formę oraz tworzywo literatury, a także zdefiniował nasze rozumienie literackości. Równocześnie dobór różnych utworów oraz analiza różnych elementów ich poetyki pozwoliły Doktorantce uzasadnić tezę o zasadniczej odmienności efektów transformacji zjawisk nieliterackich w literackie. To z kolei znaczy, że powstające w ten sposób normy literackości nie dadzą się sprowadzić do jednego kryterium.

Analizowane w pierwszej kolejności *Nikiiformy* Edwarda Redlińskiego zainteresowały autorkę rozprawy jako przykłady wykorzystywania dokumentów życia codziennego w PRL w funkcji wypowiedzeniowych *ready-mades*, Efekt artystyczny jest tu wynikiem ich rekontekstualizacji i kontrastowej kompozycji, a semantyka *Nikiiform* krystalizuje się między używanymi tekstami, w ich oryginalnym, czyli literackim, zestawieniu.

Uroda na czasie Leopolda Buczkowskiego, będąca tematem drugiego rozdziału, została potraktowana w pracy jako układ cudzych, fragmentarycznych wypowiedzi, odciętych od sytuacji wypowiedzania, przemieszanych i przekształconych, użytych jako plastyczne tworzywo językowych automatyzmów.

Przedmiotem następnego rozdziału jest twórczość Doroty Masłowskiej, którą Doktorantka odczytała jako grę z formą skazu i monologu wypowiedzianego, wzbogaconą o mechanizmy groteski i parodii, oparte na deformacji struktur języka mówionego.

Z kolei twórczość poetycka Tadeusza Różewicza została przedstawiona przez Doktorantkę ze względu na wyrazistość dwóch strategii tekstotwórczych: literackiego recyklingu tekstów użytkowych i eksponowania procesualności tworzenia, polegającego m.in. na otwieraniu ram tekstu.

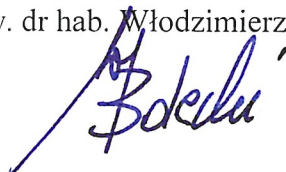
Ostatni rozdział pracy, dotyczący poezji Mirona Białoszewskiego, poświęcony jest analizie literackiego przetwarzania dźwięków i odrzucania skonwencjonalizowanych nośników wypowiedzi. Doktorantka przekonująco uzasadnia tezę, że w nowatorskiej formule gatunkowej poezji Białoszewski ukryta jest jej dźwiękowa natura – misternie zapisana w najdrobniejszych cząstkach wypowiedzi językowej.

Twórczość Redlińskiego i Buczkowskiego Doktorantka omówiła jako przykład strategii komponowania, twórczość Buczkowskiego, Masłowskiej i Różewicza – jako przykład strategii deformowania, natomiast twórczość Różewicza i Białoszewskiego jest wg Doktorantki przykładem strategii demontowania wypowiedzi.

Rozprawa doktorska mgr Bukowieckiej jest precyzyjną realizacją założeń, które były podstawą otwarcia przewodu doktorskiego. Doktorantka wykazała się biegłością w zakresie analizy literaturoznawczej, oryginalnością stawiania i rozwiązywania problemów badawczych, szerokością spojrzenia historycznoliterackiego oraz – *last not least* – umiejętnością skonstruowania jasnego, dobrze uargumentowanego wyводу naukowego.

Praca mgr Bukowieckiej spełnia, moim zdaniem, wszystkie warunki stawiane rozprawom doktorskim. Pracę tę akceptuję jako jej promotor i sygnuję jej przedstawienie do oceny Wysokiej Rady.

Prof. zw. dr hab. Włodzimierz Bolecki

Handwritten signature of Włodzimierz Bolecki in blue ink, written in a cursive style.

Warszawa, 18.09.2018 r.